

BÍ ẨN TƯỢNG NHÀ MỒ

Tây Nguyên

CỬ ĐÚP

Tượng nhà mồ Tây Nguyên là một đề tài hấp dẫn. Khi quan sát những bức tượng mồ, người ta có thể thấy sự độc đáo của nghệ thuật dân gian Tây Nguyên. Xuất phát từ thân gỗ tròn, người Gia-rai chỉ phác họa một vài chi tiết đơn giản nhưng có thể làm cho các bức tượng bỗng trở lên sống động như có hồn

Điều khác độc đáo

Khác với tượng của các dân tộc Kinh, Khơ Me, những tác phẩm điêu khắc dân gian tượng nhà mồ được người Gia-rai đặt trong khung cảnh thiên nhiên, mặc cho mưa, nắng, sương gió làm hư hỏng. Khi quan sát tượng nhà mồ muôn hình muôn vẻ bao quanh lấy ngôi nhà mồ tại các khu nghĩa trang, người xem không có cảm giác sợ hãi, cách biệt với thế giới tượng nhà mồ, mà còn cảm nhận được những hình ảnh sinh hoạt quen thuộc vẫn tồn tại và diễn ra hàng ngày trong môi trường sống của họ từ người đi lấy nước, người khóc, người chia cơm lam, người đánh trống... các nghệ nhân còn đem lại cảm giác gần gũi giữa người sống và người chết thông qua thế giới tượng nhà mồ, đồng thời

làm tan biến sự sợ hãi của người sống đối với một thế giới khác biệt.

Người Gia-rai sử dụng thủ pháp tạo hình bằng các mảng, khối hình học và các đường vạch chéo, vạch thẳng để tạo nên hình nét cho bức tượng. Tuân theo những nguyên tắc nghệ thuật như vậy, trong truyền thống người Gia-rai không dùng lại ở việc đẽo gọt các chi tiết tỉ mỉ nhằm lột tả thật chính xác chân thực của một khuôn mẫu đã định dạng trong thực tế mà bằng chính mảng, khối, người Gia-rai chỉ gợi lên cho người xem những suy ngẫm.

Từ một thân gỗ tròn, không lắp ghép, không thêm thắt bất cứ một phần gỗ nào, người Gia-rai đã tạo ra bức tượng bằng vài nhát rìu phạt mạnh trên thân gỗ tạo ra một mặt phẳng hình bầu dục đó là khuôn mặt tượng, hai hình cong nổi lên bên hai đầu là tai, phần dưới là thân tượng, các chi tiết như mắt, miệng, mũi, tai chỉ là những mảng khoét chìm vào thân tượng. Hầu hết các chi tiết nổi của con người như bụng, má, cằm, ngực, vai v.v. không được đẽo nổi trội

lên, mà các phần đó được làm dẹt đi chứ không biến mất, chỉ gọi lên chứ không đi vào tả thực chi tiết, vậy mà những bức tượng mờ vẫn làm cho người xem có nhiều suy tưởng. Có thể nói những bức tượng mờ Gia-rai, về mặt nghệ thuật rất gần với mỹ thuật nguyên thủy, có rất nhiều điểm giống với nghệ thuật thời cổ đại của các thị tộc, bộ lạc trên khắp thế giới.

Màu đỏ đặc trưng

Để làm cho những bức tượng mờ trở nên ấn tượng người Gia-rai đã sử dụng đến màu sắc để trang điểm. Màu sắc là một yếu tố cơ bản tham gia vào nghệ thuật điêu khắc, làm nổi rõ hơn khuynh hướng đa dạng trong tạo hình tượng mờ. Trong bảng màu tự

nhiên của người Gia-rai có đầy đủ các sắc màu: vàng, đen, trắng, đỏ, xanh... các sắc màu này được lấy ngay từ thiên nhiên trong môi trường sống của họ. Quan sát cách tạo hoa văn trên y phục sẽ thấy người Gia-rai thiên về dùng màu đỏ. Màu hoa văn trên mái nhà mờ tô điểm cho các hoa văn được đục thủng trên đường nóc của mái nhà mờ. Một đỏ một lần nữa được dùng tô điểm cho tượng nhà mờ. Màu đỏ được người Gia-rai tạo ra bằng cách lấy chất bột một loại đá non (khor) hòa với nhựa cây po-pe để tạo thành thể keo có màu đỏ nhạt, rồi dùng thanh tre đập đập làm bút vẽ cho tượng.

Người Gia-rai còn lấy máu của trâu, bò - con vật hiến sinh trong

lễ bỏ mã để bôi lên cột tượng. Ngoài màu đỏ, màu đen cũng được sử dụng để trang trí. Màu đen được làm ra bằng cách dùng than củi giã với nước lã thành thứ nước đen, dùng bút tre vẽ lên thân tượng. Màu đỏ thường được người Gia-rai trang điểm trên các bộ phận như cùi tay, khủy chân, đầu gối. Màu đen trang trí cho các bộ phận như tóc, mắt, miệng của tượng.

Đậm nét tinh phần thực

Có những dạng tượng khác độc đáo như tượng nam nữ giao hợp, tượng đàn ông đàn bà khoe bộ phận sinh dục, tượng đàn bà chữa... ngoài ra trên các cột kút và cột Klao ở nhà mờ thường có trang trí cặp ngà voi tượng trưng cho cặp vú, dưới cặp vú-ngà voi thường được khắc hình âm vật cách điệu dưới dạng các hình hoa thị, chữ thập. Cũng trên các cột này luôn có hình biểu tượng phần thực của cư dân nông nghiệp.

Những bức tượng nam nữ giao hợp, nam nữ phơi bày bộ phận sinh dục, đàn bà chữa, được dựng ngay trên mộ,